BOOK REVIEWS / RECENZII

Dosoftei – Parimiile preste an. Iaşi, 1683. Ediţie critică, studiu introductiv, notă asupra ediţiei, note şi glosar de Mădălina Ungureanu. Editura „Universităţii Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012.

Prezentată în 2011 ca teză de doctorat, lucrarea Mădălinei Ungureanu, *Dosoftei. Parimiile preste an. Iaşi, 1683*, publicată în 2012, la Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, în colecţia „Fontes Traditionis", este o ediţie filologică a uneia dintre tipăriturile puţin cercetate ale mitropolitului Dosoftei al Moldovei. Este vorba despre *Parimiile preste an* (1683), text transpus din alfabetul chirilic în alfabet latin, însoţit de facsimile şi studii filologice.

Autoarea argumentează încă de la început importanţa acestui demers. Deşi menţionat cu prilejul studierii altor texte cultice aparţinând mitropolitului moldovean (*Psaltiriea în versuri*, *Psaltirea de-nţăles*, *Viaţa şi petreacerea svinţilor*, *Liturghierul*), *Parimiarul* nu a beneficiat până în prezent de o ediţie filologică. Acest lucru va fi fost şi la originea faptului că în DLR (*Dicţionarul limbii române*) şi în TIKTIN$_3$ (H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, vol. I-III, Wiesbaden – Cluj-Napoca, 2000-2005) vocabularul *Parimiarului* lui Dosoftei este implicat doar indirect, prin intermediul studiilor şi crestomaţiilor. De asemenea, este vorba despre singura lucrare tipărită în limba română aparţinând acestui gen liturgic, *i.e. parimiar* (*cf.* slv. *parimejnik*, gr. *prophetologion*), o culegere de pericope sau paremii (ngr. *paroimía* 'proverb, sentinţă, învăţătură') preluate din cărţile profetice ale Vechiului Testament, din *Pentateuh* (*Geneză*, *Exod*) şi din epistole, destinate lecturii în biserică în timpul Vecerniei.

În primul capitol al lucrării, „*Parimiile preste an", o carte singulară în cultura română* (p. 9-32), autoarea prezintă particularităţile *parimiarului* ca scriere liturgică în spaţiul culturii greceşti şi slavoneşti, anticipând o parte dintre problemele specifice transpunerii lui în cultura şi limba română. Textul editat este singurul tipărit în limba română care aparţine acestui gen liturgic şi provine de la Biblioteca Academiei Române (cota CRV 79). Structurat pe două părţi, acesta cuprinde: a) lecturile dedicate sărbătorilor cu dată schimbătoare din calendarul ortodox, cum ar fi: parimiile Postului Mare şi Canonul Învierii, Canonul la Peatdeseatniţă (Coborârea Sfântului Duh), parimiile de la sărbătoarea Înălţării şi de la Cinzecime etc.; b) lecturile citite la Vecernia sărbătorilor cu dată fixă; c) un imn închinat Fecioarei Maria şi alte câteva imnuri liturgice nespecifice parimiarului, preluate din alte surse, fapt care reflectă, după părerea autoarei, libertatea pe care şi-a luat-o mitropolitul faţă de textul tradus (p. 18); d) câteva texte laice (*e.g.* două fragmente dintr-o enciclopedie bizantină, *Lexiconul lui Suida*, care vorbesc despre vestirea naşterii lui Iisus de către oracolul din Delfi şi prorocirea sibilei Eritreea, prelucrată după Lactantius Firmianus). Mitropolitul le-a inserat în anumite contexte, unde au rolul de a completa ideile transmise de pericopele biblice. Potrivit autoarei, aceste inserţii ar sublinia faptul că este vorba despre o lucrare de cult inedită, care „conturează

BDD-R226 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:04:09 UTC)

imaginea aparte a unui mitropolit cu o largă viziune culturală, cu lecturi diverse şi cunoştinţe lingvistice bogate" (p. 9).

Pentru identificarea sursei traducerii lui Dosoftei, nemenţionată de acesta, există două ipoteze: a) o sursă slavonă sau bizantină (Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Humanitas, Bucureşti, 2008, p. 177-178); b) *Manuscrisul 45* (Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj), care conţine o copie revizuită a primei traduceri a *Septuagintei* în limba română, efectuată de Nicolae Milescu, în secolul al XVII-lea (N. A. Ursu, *Note şi variante*, în *Dosoftei. Opere*. 1. *Versuri*, Ediţie critică de N. A. Ursu, Editura Minerva, Bucureşti, 1978). Fiind vorba, în general, despre texte preluate din Vechiul Testament, autoarea compară câteva fragmente din *Parimiile preste an* cu fragmentele corespunzătoare din Vechiul Testament tradus de Nicolae Milescu după *Septuaginta* (Frankfurt, 1597) şi revizuit, probabil, de mitropolitul Dosoftei al Moldovei. Se remarcă faptul că mitropolitul „nu a valorificat în parimiarul său fragmentele biblice din Vechiul Testament, revizuit de el însuşi" (p. 26), în sprijinul acestei afirmaţii fiind invocată, pe baza unor exemple, şi asemănarea dintre structurile textului editat şi ale parimiarelor slavon şi bizantin. Aşadar, cea mai plauzibilă ipoteză rămâne cea potrivit căreia am avea de-a face cu o traducere a unei cărţi similare, care nu a putut fi încă identificată. De altfel, autoarea îşi exprimă intenţia de a reveni asupra acestui subiect, în volumul al doilea al ediţiei, care va fi consacrat studiului lingvistic al textului.

Pornind de la faptul că scopul principal al unei ediţii filologice este textul însuşi, autoarea alocă (p. 35-62) un spaţiu amplu polemicii iscate de-a lungul timpului în filologia românească cu privire la cele două modalităţi posibile de transpunere a unui text chirilic în alfabet latin: *translitera*ţ*ie* (redarea formei scrise) şi *transcriere fonetică interpretativă* (redarea pronunţiei scriitorului textului). Autoarea optează pentru cel de-al doilea principiu, cu precizarea că acest tip de transcriere nu reproduce pronunţia scriitorului, ci „limba" textului transcris (a se vedea şi Ion Gheţie, *Introducere în filologia românească*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1974, p. 174). Astfel, s-a urmărit „redarea particularităţilor textului, nu restabilirea pronunţiei autorului (D. Russo) sau a graiului vorbit în Moldova la sfârşitul secolului al XVII-lea. Textul scris, mai ales dacă aparţine unui autor cult, cunoscător de slavonă şi greacă, cum este Dosoftei, reprezintă un complex care reflectă nu doar limba vorbită a autorului, ci şi influenţele altor variante literare din sincronie sau diacronie, urme ale tradiţiei grafice, la care se adaugă reguli ortografice specifice limbii slavone, precum şi ezitările provocate de discordanţele dintre alfabetul chirilic şi specificul limbii române sau încercarea conştientă de a reglementa sistemul ortografic existent" (p. 39).

Toate problemele transpunerii textului chirilic în alfabet latin (inventar grafematic, slove care ridică probleme speciale de interpretare, semne diacritice, prescurtări, probleme legate de punctuaţie, greşeli de tipar) sunt bogat exemplificate. Remarcăm redarea ca atare în transcriere a literelor duble în cazul numelor proprii (*Elisseé*, *ellini*, *Vosórra* etc.), potrivit principiului ortografic etimologizant, în condiţiile în care în multe ediţii de text se renunţă la acest argument. Pe de altă parte, remarcăm o oarecare inconsecvenţă ortografică în transcrierea cu iniţială majusculă a numelor de locuri, de pildă: *muntele Sion* (II 23^{r}), *muntele Siónului* (II 25^{v}), *Muntele Siónului* (III 120^{v}).

Textul propriu-zis al *Parimiilor preste an* (p. 95-356) este însoţit de un aparat critic

BDD-R226 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:04:09 UTC)

extins, conţinând note şi comentarii filologice, care semnalează erori de tipar, lecţiuni greşite, dar şi traducerea unor fragmente consistente din limbile greacă sau slavonă, importante pentru înţelegerea textului în ansamblul său.

Glosarul de cuvinte şi forme (p. 65-87) al ediţiei lămureşte termenii învechiţi, puţin întebuinţaţi sau cu sensuri necunoscute vorbitorului de astăzi, unii neincluşi în *Dicţionarul limbii române* sau în alte surse lexicografice; de asemenea, aceştia nu au fost discutaţi nici în principalele lucrări care analizează lexicul specific scrierilor lui Dosoftei (vezi Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Humanitas, Bucureşti, 2008 şi Felicia Şerban, *Lexicul scrierilor lui Dosoftei*, în „Dacoromania", serie nouă, nr. 1-2, 1994-1995, p. 333-351), după cum menţionează autoarea în teza de doctorat, pe care am avut curiozitatea să o consultăm în această privinţă. Dintre aceştia, sunt consemnaţi în capitolul dedicat lexicului termeni precum:

OLOCÁVSTĂ, adj., 'jertfă prin ardere totală': *Şi cădzu foc... şi mîncă olocavsta jărtvă* (IV 51r), din gr. *ὁλοκάυτος* 'sacrifice où l'on brûle la victime entière, holocauste' (BAILLY, *s.v.*) sau din sl. ***олокавътось*** 'victima quae integra comburitur' (vezi MIKLOSICH, *s.v.*);

ORÁCI, s. m., 'om care are darul vorbirii': *Mai bunu-i bărbatul ce rabdă lung decît cel vîrtucios şi om înţălept de oraci mare* (III 12r), cu o singură ocurenţă, provenind, probabil, din sl. ***орачь*** 'orator' (MIKLOSICH, *s.v.*);

NETRUPĂRÉŢ, adj., 'lipsit de trup': *duhul cel svînt iaste lumină şi viaţă şi izvor viu şi cugetat netrupăreţ* (IV 127v), cu o singură ocurenţă, provenit din adj. **trupăreţ* 'care are trup', după modelul lui *cugetăreţ*, *înviereţ* sau *suflăreţ*, specifice textelor lui Dosoftei;

MINUNÁTEC, adj., 'minunat, miraculos': *Veniţ, bêre noavă de vom bea, nu din piatră stearpă minunatecă* (III 66r), cu o atestare în text, provenit din verbul *a minuna* + sufixul *-tec*.

Unele cuvinte din *Parimiarul lui Dosoftei*, atestate pentru prima dată în DLR după anul 1683, primesc atestări mai timpurii, de pildă:

CĂPEŢÉL, s. n., 'început', atestat în DLR în Biblia de la Bucureşti (1688);

HOROÍ, vb. IV, 'a sforăi', atestat în 1703 (TIKTIN3);

SCHITÁCI, adj., 'isteţ', atestat în DLR la începutul secolului al XIX-lea.

Termenii din glosar sunt însoţiţi de sensul pe care îl au context şi de o analiză gramaticală completă a tuturor ocurenţelor din text, fapt realizat printr-un program de adnotare şi prelucrare informatizată, utilizat pentru prelucrarea indicelui de cuvinte şi forme în cadrul proiectului „Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688". Am selectat, pentru exemplificare, exemplul lemei *brudiv*, *-ă*:

BRÚDIV, -Ă [adj./subst.] 'nebun, lipsit de înţelepciune'

brudivii subst. comun masc. pl. nom.-ac. art. [2] 5v;

ceale brudive subst. comun fem. pl. nom.-ac. art. [3] 48r;

celor brudivi subst. comun masc. pl. nom.-ac. art. [2] 3r.

În final, apreciem meritul autoarei de a fi pus în circulaţie, într-o ediţie model, unul dintre cele mai importante texte ale culturii române. În contextul actual al dezvoltării lingvisticii corpusului, ediţiile de text prezintă un interes sporit, editarea tuturor textelor româneşti vechi permiţând o mai bună cunoaştere şi interpretare a limbii române.

Ana-Maria GÎNSAC
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
anamaria_gansac@yahoo.com

BDD-R226 © 2013 Centrul de Studii Biblico-Filologice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:04:09 UTC)